

“El Born fou la plaça més important de Catalunya”

Albert Garcia Espuche (Barcelona, 1951) és arquitecte i historiador. En aquest moment dirigeix el projecte de creació de l'espai museístic del jaciment arqueològic descobert al mercat del Born de Barcelona.

Lany 2005, quatre anys després de la descoberta de les restes del Born, va publicar el llibre *Barcelona entre dues guerres* que, en gran part, era una conseqüència d'aquella troballa. Què ha aportat el jaciment des d'aleshores fins ara, que heu publicat *La ciutat del Born*?

—Aquell llibre era un avançament. Com que la cosa creixia vaig pensar que era interessant de fer-hi una primera aproximació. Aquest, en canvi, és la visió completa. Des d'aleshores el jaciment ha aportat una gran quantitat d'objectes i també s'ha continuat treballant en l'aspecte més important, que és la informació d'arxiu associada.

—La ciutat del Born, pel que fa a la vida quotidiana dels barcelonins de l'època moderna, es pot extrapolar a la resta de la ciutat?

—Totalment. La immensa documentació que hi ha associada al jaciment és un pretext per a estudiar el conjunt de Barcelona i de la societat. La visió global de la ciutat ja la teníem des de fa anys. Ara, el jaciment del Born incorpora la dimensió microscòpica, a una escala inusual a Europa, per no dir inèdita.

—El jaciment del Born permet de fer història des de baix, estudiar la vida dels humils i no tan sols la dels poderosos, com s'havia fet tradicionalment...

—Això és bàsic. L'arxiu de la Corona d'Aragó és la història dels importants, mentre que l'arxiu del Col·legi de Notaris és la història dels de baix; un arxiu que permet d'estudiar la vida econòmica i social no pas com a simples anècdotes. El jaciment del Born és una ocasió fantàstica per a tenir una radiografia del conjunt de la societat.

—Les cases que hi ha al jaciment foren enderrocades per construir-hi la Ciutadella. Quin impacte va tenir tot això en els habitants del Born?

—L'impacte fou enorme, perquè es van enderrocar més de mil cases, un 17% de l'espai urbà de la ciutat. Qualitativament, va afectar àrees amb funcions molt singulars. Un efecte que m'agrada de remarcar és que som l'única ciutat del món que té plaça Major i que no ho sap. És insòlit. Això que ara es diu passeig del Born, era el centre neuràlgic de la ciutat i rebia el nom de plaça Major. Com que amb l'enderroc va perdre gran part de les cases que l'envoltaven, a algú se li devia acudir de dir-ne passeig i així es va quedar. És un efecte directe del 1714. A més, no era una plaça aristocràtica, com s'ha dit, sinó diversa. De fet, hi passava tot: el carnestoltes, el mercat de la fruita, les fires del vidre; hi havia adrogueri-

“El carnestoltes del Born era el més important d'Europa”

es, on es venien espècies, cosa que li donava un aire molt cosmopolita. Històricament, fou la plaça més important de Catalunya i potser seria convenient de canviar-ne el nom.

—Alguns dels costums d'avui dia, que ens poden semblar molt nous, ja eren ben presents a la Barcelona del XVIII. Què en sabem, ara, sobre la vida dels barcelonins de fa 300 anys que no sabéssim?

—No en sabíem res. Per exemple, el coneixement sobre la música i la dansa era molt reduït i encara més el del joc. El carnestoltes que es feia al Born al segle XVII era el més important d'Europa, i això ho diu Calderón de la Barca. L'energia popular que tenia el Born i els altres barris és una cosa que no s'ha tingut en compte. Descobrir això és com una petita revolució en el coneixement del període. Un exemple són les guitarres. Barcelona era una ciutat de guitarres, una cosa catalana cent per cent, no únicament per la quantitat de gent que en tocava, per tavernes i cases, sinó també per la producció i l'exportació. Tota aquesta ebullició lliga la vida quotidiana amb l'economia, que és on no havíem entrat.

—De fet, un dels tòpics que trenca el vostre llibre és la creença que el període fou de decadència econòmica...

—És evident. Tot i que Pierre Vilar ja va dir que a final del XVII hi havia hagut una certa recuperació. El canvi radical arribà quan Barcelona va centralitzar la seva indústria incorporant la corona formada per ciutats distants de menys de cinquanta quilòmetres, com ara Vilafranca, Igualada, Manresa, Vic, Sabadell, Terrassa, Mataró o Granollers. Aquest sistema de ciutats va permetre d'organitzar el país d'una altra manera i va establir la línia de la modernitat que després va continuar, com dues potes del mateix cos: les ciutats i la capital.

—Quins són els objectes més valuosos, quant a la informació que proporcionen, que s'han trobat al Born?

—La cosa més important de totes és la quantitat. Hi ha xicres per a prendre xocolata, tasses petites, ceràmica que venia de la Xina i objectes de pertot.

La ciutat estava molt ben relacionada amb unes altres ciutats i amb el món. S'importava una quantitat enorme de pipes de fumar, que venien d'Holanda i Anglaterra. Els objectes més importants, però, són els que no hi són, el que la gent es va emportar quan se'n va anar. A les cases del Born hi havia tapisos de Flandes, que en alguns casos valien més que la casa i tot. Hi havia clavicèmbals, arpes, objectes de plata i d'or, a més d'un mobiliari extraordinari vingut en bona part de l'estranger. També la indumentària, que era d'un color, una varietat i una ornamentació extraordinàries.

—La recerca s'ha pogut fer, en gran part, gràcies a la gran quantitat de documents notariais que s'han conservat. Per què en aquella època hi havia tants notaris?

—Els notaris ho feien tot. Eren molt diferents dels actuals. Si bé feien testaments o capítols matrimonials, també s'hi anava amb el mestre d'obres, perquè quedés clar que havia cobrat per allò que havia fet o per deixar constància d'una cosa que s'havia comprat. És per això que hi surt tot: la vida personal i familiar i la vida econòmica per menut. També s'hi veu la mania per a resoldre els conflictes, cosa molt positiva, perquè demostra que en paral·lel a la justícia hi havia una altra manera—molt ràpida—de resoldre petits enfrontaments. El notari era com una mena de justícia de proximitat que funcionava i era molt àgil.

—La ciutat del Born és la demostració definitiva que els treballs arqueològics no es poden separar de l'anàlisi documental?

—Això és més clar que l'aigua. Només amb el jaciment és impossible de saber si una casa era una taverna, si el propietari havia hipotecat la casa o bé on eren les habitacions. Una de les coses més importants que ha donat la recerca documental és el lèxic. En el període hi havia un vocabulari d'una riquesa immensa; centenars de paraules, relacionades amb oficis, amb la vida quotidiana, amb el joc o amb la dansa, que no apareixen als diccionaris. Això ens dóna una imatge de com hem patit. L'estudi

JORDI PLAY

“Es preveu d'obrir l'espai el 2012. Més val inaugurar-ho amb tot el jaciment ben estudiat que no pas abans i malament”

d'aquestes paraules ajudaria a demostrar el gran dinamisme que hi havia a la ciutat i el contacte amb els altres països.

—El jaciment ja és esgotat quant a informació sobre l'època que pugui donar?

—Sempre hi pot haver noves aportacions. A partir d'ara crec que els arqueòlegs tindran molt més en compte objectes menors, com les bitlles o els daus. Aquests objectes han adquirit una categoria pròpia des dels punts de vista del coneixement i de la cultura. Ara estudiem la ceràmica d'importació i, fins i tot, hem descobert que hi ha una ceràmica italiana que és més antiga que no es pensaven els italians.

—Quin és l'estat de la construcció de l'espai museístic?

—Hi ha hagut una dificultat imprevista, que ha estat descobrir que l'estructura metàl·lica de l'edifici estava en males condicions. Ha estat un cop baix terrible. Paradoxalment, quan s'havia dit que el problema era el jaciment, el problema l'ha portat l'edifici. De tota manera, el retard de les obres també ha permès de publicar la recerca bàsica i una col·lecció específica de nou llibres. Han passat molts anys, però s'ha demostrat que eren els que calien i que no es podia fer més de pressa.

—Quina serà, finalment, la missió del Born?

—Des del punt de vista dels continguts, el jaciment del Born té quatre

missions bàsiques, dues de les quals ja són salvades: l'espai de memòria dels fets del 1714; és a dir, el jaciment, i també l'edifici del mercat, un patrimoni importantíssim que també s'ha salvat. La tercera missió, que d'entrada només la defensava jo, és que hem recuperat un període de la història del país. El fet que això ho proporcioni només un jaciment és insòlit, però el temps m'ha donat la raó, i ara la importància del jaciment és innegable i contribuirà a deixar de mirar amb menyspreu el període.

—I la quarta?

—Per a mi el jaciment no és només un lloc relacionat amb la història, sinó que ofereix una oportunitat magnífica d'establir ponts entre les reflexions històrica i contemporània; és a dir, de reflexionar sobre problemes del passat que es viuen en el present. El Born és una peça urbana fonamental i, en una escala més àmplia, és el lloc perfecte per a tractar de qüestions contemporànies, tenint present el mètode històric. Per exemple, no seria una mala idea de dedicar el primer any de funcionament

“El jaciment del Born és com una radiografia de la societat”

del Born a la guitarra, tenint en compte que al segle XVII fou un objecte importantíssim del barri des d'un punt de vista cultural i econòmic. Fer un cicle de guitarra al nou Born no és cap bestiesa. Imbricar la cultura contemporània amb el passat ajuda a valorar-lo molt més.

—Preveieu que l'espai es pugui obrir aviat?

—Es preveu d'obrir-lo el 2012. Més val inaugurar-ho amb tot el jaciment ben estudiat que no pas abans i malament. Descobrir que l'edifici tenia problemes ho ha endarrerit, però la cosa més important és que s'inauguri en condicions. Espero, com sembla, que no hi haurà cap més inconvenient. Ara ja se sap com fer les obres sense afectar el jaciment, cosa que no és fàcil.

—Però hi continua havent objeccions. Fa uns dies es va presentar una iniciativa, anomenada El Torn del Born, en què veïns, comerciants i artistes demanen que el jaciment sigui soterrat, visitable per sota, i que l'espai superior sigui una plaça oberta. Com ho valoreu?

—Quedaria horrible, una mena de pàrquing arqueològic a sota i a dalt un espai ingovernable, només útil per a fer-hi algun concert de tant en tant, com abans. No és cert, com diuen, que l'espai no permeti la permeabilitat entre la banda de Santa Maria del Mar i el parc de la Ciutadella. La diferència amb el nivell del carrer és de només vint centímetres. Aquesta proposta és impossible. Tapar-ho impediria el pas per una bona part del jaciment, perquè per sota no hi ha prou alçada.

—L'ajuntament s'hauria estimat més que aquelles restes no haguessin aparegut mai?

—L'ajuntament ho ha defensat i s'ha fet allò que s'ha fet. El jaciment es conserva i s'han acabat de solucionar els problemes. S'ha publicat més que mai en cap altra línia històrica i quan s'hagi inaugurat hi haurà activitat contemporània. No pot ser de cap més manera. Una cosa important és que hi ha la voluntat que sigui un lloc permeable, que es pugui travessar pel mig sense haver de pagar. Al meu parer, el fet més important és que és un espai patrimonial i cultural de tots i que ha de tenir en compte totes les variables.

Xevi Camprubi